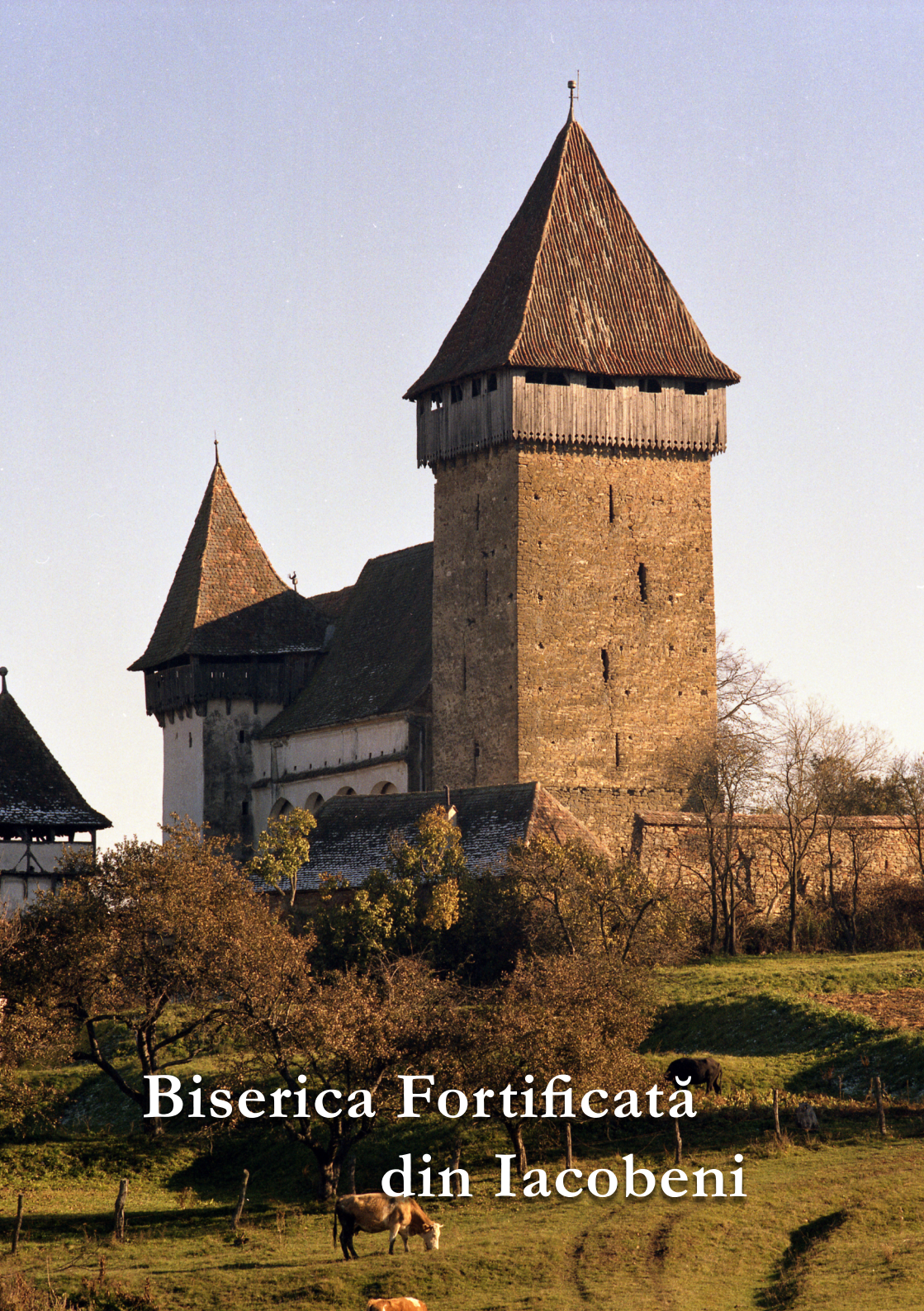

Biserica Fortificată din Iacoveni

Publicarea acestei broșuri a fost inițiată și făcută posibilă de către Hans Tekeser.

Bibliografia se află la sfârșitul broșurii.

Biserica Fortificată din Iacobeni

Jakobsdorf (g), Jakabfalva(m), Villa Jacobi (l)

Fig. 1. Vedere a bisericii fortificate dinspre nord-est
Desen de Juliana Fabritius

Localitatea este situată într-o vale laterală dreaptă a râului Hârtibaciu, la 12km nord-est de Agnita, la 1 km distanță de drumul Agnita-Brădeni-Sighișoara. Biserica fortificată se află pe o înălțime în nord-vestul satului.

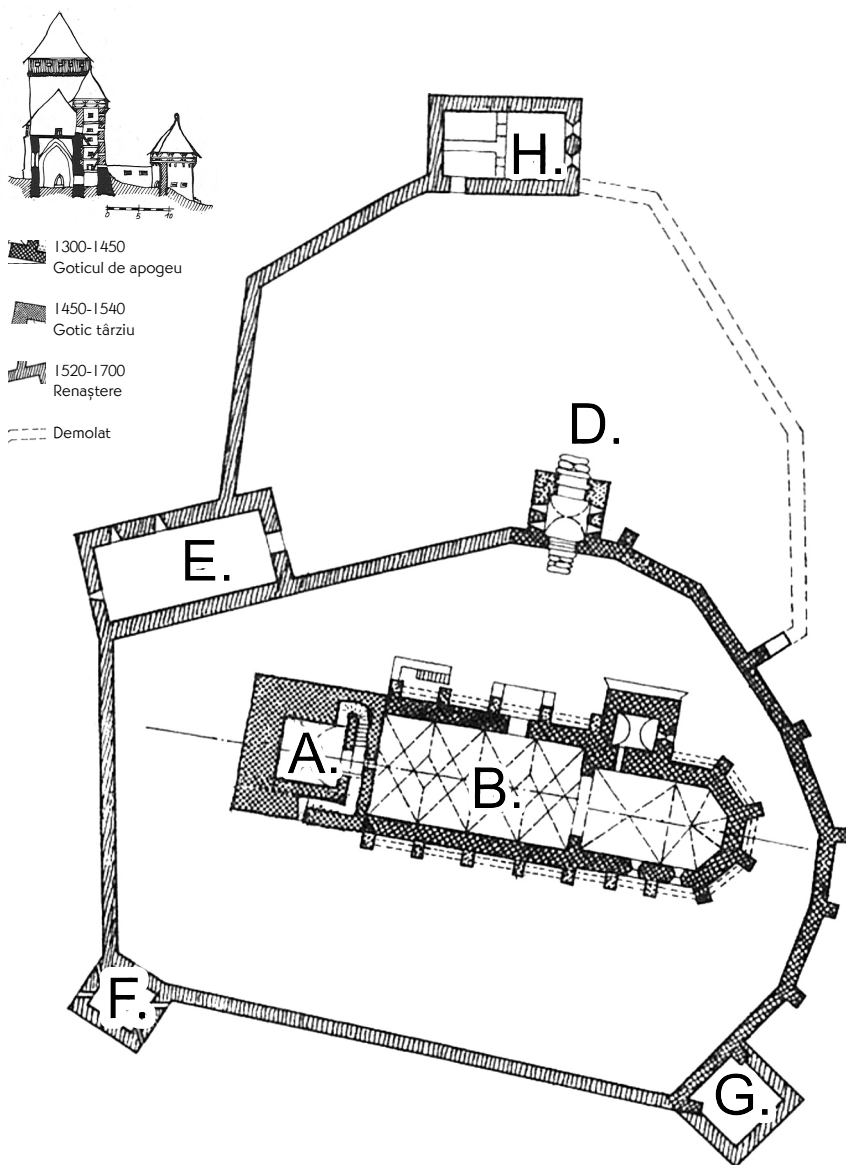
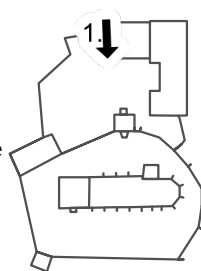

Fig. 2. Planul bisericii fortificate din Iacobeni / Agnita.

Turul bisericii fortificate

I. Inelul exterior și casa paznicului

Începem turul nostru în fața inelului exterior de fortificație. Această curte exterioară, numită și Zwinger, a fost adăugată probabil abia în secolul al XVII-lea. A servit ca linie suplimentară de apărare și oferea spațiu pentru a adăposti în siguranță vitele sătenilor în caz de pericol. La intrarea actuală în Zwinger, pe partea dreaptă, se află locul unde exista un turn de poartă separat, un bastion. În anul 1823, acesta a fost transformat în locuință pentru paznicul cetății, care s-a prăbușit însă în 1992 – doar scara mai amintește de existența sa (HOG). Pășim acum prin prima deschidere a zidului în curtea exterioară. În stânga vedem clădirea școlii.

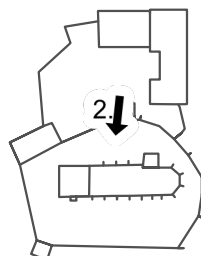

O școală este atestată documentar în Iacobenii încă din jurul anului 1500 (Klima). O clădire mai veche pe acest loc a fost ridicată în 1810, pentru care a trebuit să fie demolată o parte din zidul estic al curții exterioare (HOG). Actuala și impunătoare clădire a școlii a fost reconstruită între 1899 și 1904 (HOG).

Ne îndreptăm acum direct spre puternicul Turn al porții, care păzește intrarea principală în inelul interior, cel mai vechi, de fortificație. A fost ridicat în jurul anului 1500. Observați pietrele de ghidaj de lângă arcul porții (Fab.-Dancu 1983) – aici era susținută odinioară o grea hersă (grilaj culisant), care putea fi coborâtă rapid în caz de pericol (HOG). Pătrundem acum prin Turnul porții în curtea interioară.

2. În curtea interioară

Inelul interior de fortificație a fost amenajat în jurul anului 1500. Inițial, avea patru turnuri de apărare: Turnul porții la nord, Magazia de provizii (mai târziu Turnul slăninii) la nord-vest, Turnul de sud-vest (turn locuință) și un Turn de sud-est, astăzi demolat (Fab.-Dancu 1983).

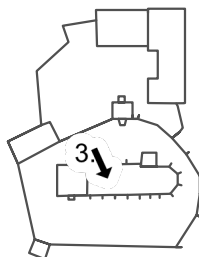

Privind în jur, atenția ne este imediat captată de biserica impunătoare din fața noastră. În stânga se înalță Turnul sacristiei (Turnul de est). Se numește astfel deoarece a fost construit direct deasupra sacristiei bisericii. A apărut ca ultima dintre cele trei mari faze de construcție defensivă, probabil în jurul anului 1620, după cum sugerează o datare pe bărne (HOG; Klima). Are cinci etaje de apărare și un drum de strajă placat cu lemn (Fab.-Dancu 1983).

Direct în fața noastră este intrarea actuală în biserică, portalul de nord. Acesta a fost mutat în jurul anului 1500 în peretele nordic, nou refăcut la acea vreme, și a primit acest mic pridvor în secolul al XIX-lea (Fab.-Dancu 1983). Priviți în sus către biserică: deasupra corului și a navei vedeți puternicul etaj de apărare. A fost adăugat pe zidurile bisericii în jurul anului 1600, se sprijină pe 17 arce de susținere între cei 18 contraforți (Fab.-Dancu 1983) și este ieșit în afară cu aproximativ 40 cm. Între arce se află guri de turnare (mașculiuri), prin care odinioară se putea turna smolă clocotită sau apă peste atacatori (Fab.-Dancu 1983). Sus, în drumul de strajă, se mai distinge ușa prin care muniția și proviziile erau ridicate cu un scripete (Fab.-Dancu 1983). Această fortificare a bisericilor a reprezentat în Transilvania, începând cu secolul al XV-lea, o protecție vitală împotriva amenințărilor externe.

3. Interiorul bisericii

Să intrăm acum în biserică. Imediat ne atrag atenția galeriile (tribunele, numite "Glater" în dialectul săsesc) frumos pictate (Fab.-Dancu 1983), care se întind de-a lungul pereților din stânga, dreapta și din spatele nostru. Au fost construite și extinse în mai multe etape între 1742 și 1805, pentru a oferi loc populației în creștere (Fab.-Dancu 1983). Deosebit de frumoase sunt cele mai vechi picturi de la începutul secolului al XVIII-lea (Fab.-Dancu 1974), pe care le vedem la galeria din dreapta, în primul rând. Deasupra acestora vedem un epitaf (placă comemorativă) (HOG). Acesta amintește de preotul Michael Schullerus (paroh aici între 1725-1743). Fiul său, Daniel, viitorul preot, a donat acest monument în anul 1748 (Klima).

Înainte ca această biserică de piatră să fie construită în secolul al XIV-lea, aici a existat probabil o biserică de lemn mai simplă, din secolul al XIII-lea (Klima). Biserica actuală este o biserică-sală gotică, inițial fără turn. Sala a primit bolta sa în rețea în stil gotic târziu abia la sfârșitul secolului al XV-lea (Horwath; Vătășianu). Conform tradiției orale, în nava centrală s-ar fi aflat cândva o fântână pentru a asigura aprovizionarea cu apă în timpul asediilor (HOG).

Să mergem acum în față, spre cor. Vedem altarul și orga. Între navă și cor, sub podea, se află o criptă în care putem coborî pe o scară. În timpul lucrărilor de renovare din 2005, au fost redescoperite și deschise două camere funerare din anul 1771 (SZ 2005). Într-una a fost înmormântat preotul Daniel Schullerus. Acolo putem vedea oseminte celor înhumați. Cine se odihnește în a doua cameră rămâne până astăzi un mister (HOG).

Orga a fost construită în 1802, iar coroana orgii a fost aurită în 1840 (Klima). Ea a însoțit generații de locuitori din Iacobenii la botezuri și cununii și a fost folosită până în 1994. Din păcate, tabloul original al altarului a fost furat după

1991 (HOG). Corul este orientat tradițional spre est. În stânga corului se află ușa spre sacristie, o încăpere de păstrare ce a aparținut deja primei biserici de piatră. Deasupra acestei încăperi se află Turnul sacristiei.

4. Tur în curtea interioară

Părăsim biserica din nou prin portalul de nord și cotim la stânga. Imediat ce ieșim, vedem în dreapta noastră o casă de rugăciune care, din păcate, s-a prăbușit în ultimii ani. Pe acest loc s-a aflat cândva Magazia de provizii, construită în jurul anului 1500, care a servit ulterior și ca turn al slăninii (Fab.-Dancu 1983). Datorită poziției sale pe latura nordică răcoroasă, era ideală pentru depozitarea proviziilor. Turnul s-a prăbușit în 1948, după care a fost ridicată actuala clădire (HOG).

În stânga noastră se înalță acum cel mai puternic turn al ansamblului: Turnul de vest (numit și donjon sau turn clopotniță). A fost prima mare structură defensivă construită aici la sfârșitul secolului al XV-lea (Fab.-Dancu 1983). Cu

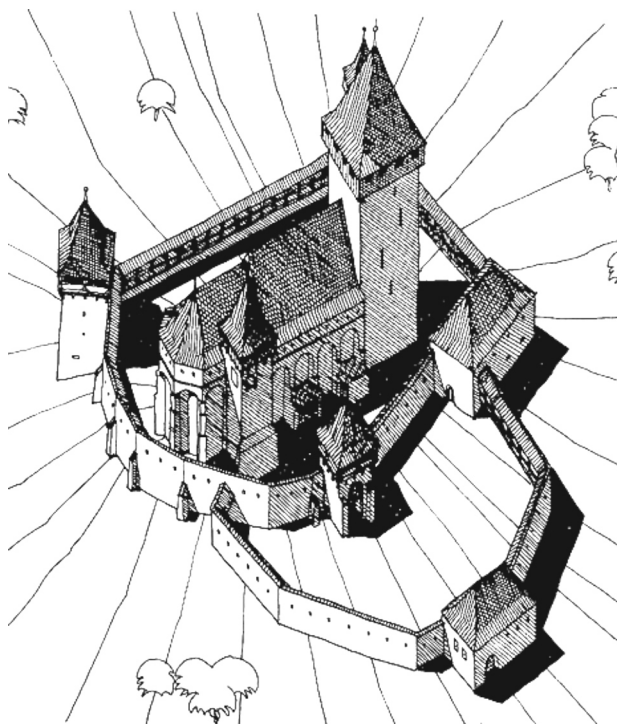
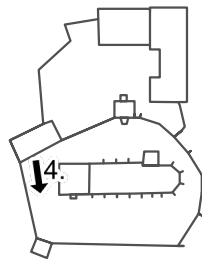

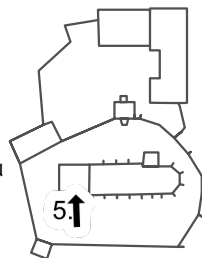
Abb. 3. Isometrische Darstellung der Kirchenburg von Hermann Fabini

Înălțimea sa de 26 de metri până la cornișa principală și ziduri groase de 3 metri la bază, este cel mai înalt turn de apărare de pe valea superioară a Hârtibaciului (Fab.-Dancu 1983; HOG). A fost construit din gresie cioplită. Inițial, intrarea sa era situată mai sus și accesibilă doar cu o scară (HOG). Vedeți ambrazurile înguste? Sunt concepute pentru arcași (HOG), ceea ce indică perioada timpurie a construcției. La ridicarea acestui turn, care era mai lat decât nava bisericii, peretele nordic al bisericii a fost mutat spre exterior în jurul anului 1500 și conectat cu turnul (Fab.-Dancu 1983).

6. Urcarea și priveliștea din turnul clopotniță

În stânga vedem acum scara de beton care duce la intrarea actuală a turnului clopotniță. Urcarea se face parțial prin culoare de scară practicate în grosimea zidului, parțial pe scări de lemn (Fab.-Dancu 1983). Sus, la al șaptelea etaj, sub acoperișul piramidal abrupt cu drum de strață placat cu lemn, se află scaunul clopotelor. Aici atârnă astăzi trei clopote din secolul al XX-lea (cel mare din 1908, cel mijlociu și cel mic din 1923) (HOG). Ele au înlocuit clopotele mai vechi, care datau parțial din secolul al XVII-lea (Klîma) și care au fost topite în Primul Război Mondial pentru scopuri militare.

De aici de sus avem o priveliște minunată asupra satului și împrejurimilor. Este remarcabil faptul că clopotele nu bat spre sat, ci în direcția cimitirului și a câmpului (HOG). Astfel, țăranii aflați la munca câmpului puteau auzi clopotul de seară sau semnalele de alarmă. La auzul clopotului de seară, se rostea tradițional rugăciunea: „Clopot de noapte! Ajută-ne Doamne: Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt. Amin.” (HOG).

7. Continuarea turului

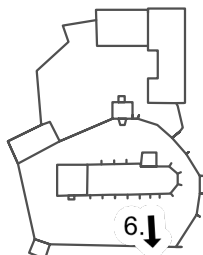
Coborâm din nou. De la al treilea etaj al turnului clopotniță există un acces către etajul de apărare de deasupra bisericii (Fab.-Dancu 1983). Să aruncăm o privire în șarpanta bisericii. Pe o grindă se găsește anul 1602 (Fab.-Dancu 1983), care se referă probabil la înălțarea acoperișului devenită necesară prin adăugarea etajului de apărare. Turnul de vest, etajul de apărare și Turnul sacristiei sunt conectate între ele și formau un sistem de apărare bine gândit (Fab.-Dancu 1983).

Când ieșim din turn, privirea ne cade direct în față pe marcantul Turn de sud-

vest (turn locuință). Pe el, vizibil spre exterior în curtea parohială, tronează anul 1547 (Klima). Acest turn a fost un pilon important al sistemului defensiv din inelul interior.

Continuăm turul în curtea interioară și mergem mai departe spre stânga, de-a lungul zidului de incintă interior.

Observați gurile de tragere duble (Maulscharten) din zidul de incintă – acestea sunt ambrazuri speciale care au fost adăugate în jurul anului 1620 și ale căror obloane de lemn puteau fi deschise doar din interior, pentru a trage cu arme de foc (Fab.-Dancu 1983). Când părăsim zidul de incintă spre dreapta și ne îndreptăm spre curtea parohială, trecem pe lângă locul unde se afla odinioară Turnul de sud-est, ridicat în jurul anului 1500; din păcate, acesta este astăzi demolat (Fab.-Dancu 1983)

Intrăm acum în curtea parohială. Direct în fața noastră vedem casa parohială, construită în 1843 (Klima). Lângă ea se află Căminul Cultural (Sala Comunității), ridicat între 1934 și 1938 de către comunitatea sătească (Klima). Aici se încheie turul nostru.

Fig. 4. Vedere a bisericii fortificate dinspre sud.
Acuarelă de Juliana Fabritius.

Istoria satului

În secolul al XII-lea, regele Ungariei a chemat coloniști germani în Transilvania pentru a dezvolta și securiza ținutul. Se presupune că mulți dintre acești coloniști proveneau din teritorii situate la vest de Rin, din regiunea Mosellei de astăzi (HOG). Iacobenii au fost fondat probabil de prima sau a doua generație a acestor coloniști, cel mai probabil la începutul secolului al XIII-lea. Este posibil ca un „Locator” să fi jucat un rol cheie în acest proces – o persoană care organiza așezarea, recruta coloniștii și îi sprijinea material (HOG). Numele german al localității, Jakobsdorf (Satul lui Iacob), ar putea face referire la un astfel de fondator.

Decisivă pentru dezvoltare a fost fondarea pe așa-numitul „Pământ Crăiesc” – un teritoriu aflat sub directă subordonare a coroanei maghiare. Această poziție politică specială le conferea locuitorilor sași un statut juridic unic de oameni liberi, spre deosebire de alte părți ale Europei unde erau iobagi ai nobililor locali. Locuitorii din Iacobenii se bucurau de o largă autonomie în administrație și justiție (Klima). Aveau privilegiul de a-și alege proprii preoți și judecători și își plăteau taxele direct regelui.

Este posibil ca urmașii locatorului sau alți lideri timpurii să fi deținut o poziție proeminentă în perioada de început a satului Iacobenii, comparabilă cu cea a „Greavilor” (conți locali), cunoscuți în unele așezări săsești (HOG). Menționarea unui influent Henning din Iacobenii în anul 1336, care și-a permis chiar un conflict cu puternica familie nobiliară Apași (Klima), ar putea indica o astfel de figură. Cel târziu de la sfârșitul secolului al XIV-lea, așa cum sugerează actul de cumpărare a terenului din 1374 de către „honestă plebs” (oamenii onorabili/comunitatea), comunitatea a fost condusă de oficiali aleși de populația satului, precum administratorii (Hanni) și judecătorii (Klima). Acești reprezentanți aleși reglementau treburile interne ale satului, făceau dreptate și reprezentau comunitatea în organisme superioare, cum ar fi Scaunul Cincu, de care aparținea Iacobenii (Klima).

Situația Transilvaniei ca regiune de graniță a Regatului Ungar a dus la amenințări și invazii constante, de exemplu din partea mongolilor, tătarilor, otomanilor și curuților. Încă din secolul al XIII-lea, locuitorii foloseau probabil o cetate de refugiu comună în pădure (HOG). Aceste pericole permanente au determinat comunitatea sătească, începând cu sfârșitul secolului al XV-lea, să fortifice monumental biserica satului. Turnul de Vest, construit primul, putea adăposti teoretic întreaga populație a satului de la acea vreme, de aproximativ 300 de persoane (HOG). Astfel, biserica fortificată a devenit nu doar un centru spiritual, ci și un refugiu vital.

De-a lungul secolelor, satul a continuat să se dezvolte. Numărul populației a

crescut, așa cum indică recensământul a 75 de gospodari în jurul anului 1500 și 81 de gospodari în anul 1532 (Klima). Această creștere, corelată cu importanța terenurilor agricole, a dus inevitabil la conflicte pentru pământ și resurse. Repetatele dispute de hotar, în special cu comuna vecină Șoarș (Schönberg), dar și cu Stejărișu (Probsdorf) (Klima), au trebuit adesea soluționate în fața unor instanțe superioare, precum Universitatea Națiunii Săsești. Astfel, în 1567, creșterea populației din Șoarș a fost invocată explicit ca motiv al unui litigiu (Klima). Au existat mereu perioade grele, precum o foamete între 1725 și 1727 (HOG, Testament Schöffén) sau o epidemie (probabil dizenterie), căreia i-au căzut victime patruzeci de oameni în 1783 (HOG). Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, aproximativ între 1890 și 1910, a avut loc un prim val major de emigrare spre America. Motivele au fost prăbușirea prețurilor la cereale, taxele vamale ridicate și distrugerea viilor de către filoxeră și mană. Mulți locuitori din Iacobenii au fost astfel împinși să emigreze (HOG).

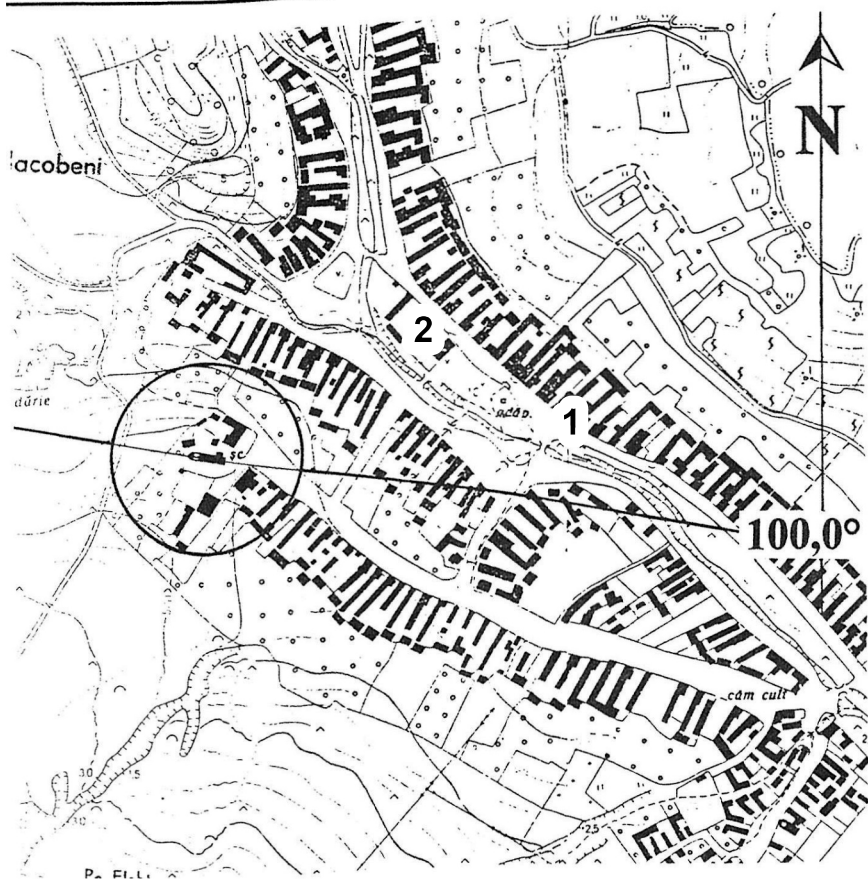
Schimbările majore ale secolului al XX-lea au adus transformări și mai profunde: în Primul Război Mondial, Iacobenii a devenit teatru de război în toamna anului 1916. După intrarea României în război, trupele române au trecut granița în Transilvania, care aparținea atunci încă Austro-Ungariei, ceea ce a dus la fuga panicată a populației satului. La scurt timp după aceea, au sosit trupe germane și austro-ungare, iar în satele vecine, la Movile și Brădenii, au avut loc lupte grele. Iacobenii a scăpat la limită de distrugere și a găzduit ulterior un mare spital militar german de campanie, în care peste 600 de răniți au fost îngrijiți în școală, casa parohială, biserică și șure. Comunitatea satului și satele vecine au sprijinit spitalul cu alimente și ajutoare, până când acesta s-a mutat după câteva săptămâni. Mormintele soldaților din cimitir au rămas ca martori muți ai acelei perioade (Raport HOG Schuff). Războiul a cerut un tribut mare de sânge și în rândul locuitorilor din Iacobenii; mulți bărbați încorporați au fugit sau au fost dați dispăruți (HOG).

Și Al Doilea Război Mondial a adus din nou suferință și pierderi. Dintre soldații încorporați din Iacobenii, 33 au căzut pe front sau au fost dați dispăruți. Dintre supraviețuitori, 29 nu s-au mai întors acasă după război din diverse motive – adesea de teama situației politice din România ocupată de sovietici sau pentru că își construiseră o nouă existență în Germania sau Austria. Doar 20 s-au întors acasă (HOG). Imediat după război a urmat următoarea catastrofă pentru populația germană rămasă: la 14 ianuarie 1945, în „Duminica Neagră”, bărbații între 17 și 45 de ani, precum și femeile între 18 și 30 de ani, au fost adunați în circumstanțe dramatice și deportați la muncă forțată în Uniunea Sovietică (Raport HOG Philp, Schuff născ. Wolba). Transportați în vagoane de vite, au fost nevoiți să muncească în condiții extrem de dure în lagăre și mine. Foamea, frigul, epuizarea și bolile au făcut multe victime. Abia la sfârșitul anului 1949 supraviețuitorii au avut voie să se întoarcă (Raport HOG Schuff născ. Wolba).

Perioada postbelică sub regimul comunist a adus alte schimbări profunde, de pe urma cărora comunitatea sașilor transilvăneni nu și-a mai revenit. Deja din 1948 a început exproprierea gospodăriilor țărănești săsești (Raport HOG Grommes născ. Rau). În paralel, a avut loc colectivizarea agriculturii prin înființarea unei secții a Gospodăriei de Stat în Iacobenii. Agricultură privată a fost distrusă, iar țărani au fost degradați la statutul de angajați la fermele de stat sau zilieri (Autobiografie HOG Wolba). Aceste evenimente au distrus durabil structurile economice și sociale tradiționale ale satului.

Suma acestor experiențe – pierderile de război, deportarea, exproprierea, colectivizarea și presiunea generală sub dictatură – a dus în cele din urmă la faptul că, după căderea Cortinei de Fier, începând cu 1990, aproape întreaga populație săsească rămasă a părăsit Iacobenii într-un timp scurt, emigrând în Germania (HOG). Astăzi, locuitorii rămași, de origini diverse, sunt cei care duc mai departe istoria satului.

Documentele istorice cunoscute nouă astăzi se concentrează adesea puternic pe istoria sașilor transilvăneni. Acest lucru este condiționat de surse, deoarece însemnările scrise de-a lungul secolelor au fost ținute în principal de comunitatea săsească organizată administrativ, care deținea statutul juridic privilegiat pe Pământul Crăiesc și întreținea o școală încă din jurul anului 1500 (Klima), ceea ce dovedește o structură timpurie de organizare și educație. Totuși, acest lucru nu înseamnă că Iacobenii, în special în secolele ulterioare, a fost un sat pur săsesc. Românii și romii sunt parte a societății transilvănene de secole. Chiar dacă prezența lor nu este documentată explicit în primele acte săsești ale satului Iacobenii, ei au fost totuși o parte importantă a structurii sociale și economice. În special după marile schimbări ale secolului al XX-lea, inclusiv emigrarea multor sași, astăzi locuitorii rămași, de origini diverse, sunt cei care duc mai departe istoria satului. Iacobenii rămâne astfel un loc a cărui istorie de rezistență și comunitate este povestită dincolo de granițele etnice și temporale.

Planul de situație al centrului satului 1:10.000.

Fig. 5. Biserica fortificată, casa parohială, fosta școală și fostul cămin cultural sunt încercuite. 1. – Primăria din Iacobeni 2. – Școala din Iacobeni

Bibliografie

- Fabini, H. & Klima, H. (2022). Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen (Band I: Monumenta).
- Fabritius-Dancu, J. (1974). Artikel zu Jakobsdorf. În: Die Wehrkirchen des oberen Harbachtahls (Suplimentul „Komm mit” al ziarului Neuer Weg, București).
- Fabritius-Dancu, J. (1983). Jakobsdorf – Blatt 16. În: Sächsische Kirchenburgen in Siebenbürgen. Publicat în: Revista Transilvania, Sibiu.
- HOG: Heimatorganisation Jakobsdorf: Geschichte und diverse Berichte (Schuff, Philp, Wolba, Wagner, Grommes, Testament Schöffren, Statistici). Website, <http://www.jakobsdorf.de/html/geschichte.html> (Accesat la 09.04.2025).
- Horwath: Horwath, Walter: Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen. Baugeschichtlich untersucht und dargestellt. Sibiu, 1940. p. 102.
- Klima: Klima, Hellmut: Jakobsdorf. Articol în colecția de monografii locale (Transsylvanica-Sammlung).
- SZ 2005: Kirche in Jakobsdorf wurde restauriert. În: Siebenbürgische Zeitung, 15 iunie 2005, p. 19.
- Vătășianu: Vătășianu, Virgil: Istoria artei feudale în țările Române. Vol. I, București, 1959. p. 599 și urm.

Credite foto

- Fig. 1. Din: Fabritius-Dancu, J. (1983). Jakobsdorf – Blatt 16. În: Desen. Sächsische Kirchenburgen in Siebenbürgen. Publicat în: Revista Transilvania, Sibiu.
- Fig. 2. Din: Fabini, H. & Klima, H. (2022). Atlas der siebenbürgisch- Planul sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen (Band I: bisericii Monumenta), p. 319. fortificate.
- Fig. 3. Din: Fabini, H. & Klima, H. (2022). Atlas der siebenbürgisch- Izometrie. sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen (Band I: Monumenta), p. 320.
- Fig. 4. Din: Fabritius-Dancu, J. (1983). Jakobsdorf – Blatt 16. În: Acuarelă. Sächsische Kirchenburgen in Siebenbürgen. Publicat în: Revista Transilvania, Sibiu.
- Fig. 5. Din: Fabini, H. & Klima, H. (2022). Atlas der siebenbürgisch- Plan de sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen (Band I: situație. Monumenta), p. 319.
- Fig. 6. Din: Fabini, H. & Klima, H. (2022). Atlas der siebenbürgisch- Imagini sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen (Band 2: copertă. Monumenta), p. 136.

